

Cartile Sateanului Român.

Cartea VII.

Blasiu 1/13 Iuliu 1886.

Anulu 11.

In tóta lun'a iésa câte o carte de o cóla de mare si adeca la 1/13 a fia-carei luni.
Pretiuulu: pe anu 1 fl. 20 cr. pe $\frac{1}{2}$ anu 60 cr. v. a. (pentru România 4 lei noi).

Trei uriasi.

(urmare din cartea IV).

Georgiu Sincai (1754—1816)*).

Decátu Maniu Samuilu Miculu seu Clain a fostu mai tineru cu 9 ani sí dupa mórtea celui din tâiu a mai traitu 10 ani, traindu adeca fie-care câte 61—62 ani. Loculu nascerei lui Georgiu Sincai e Siamsiudulu de câmpia, in Transilvani'a, comitatulu Muresiu-Turd'a. Tatalu seu se chiamá Joanu, mama-sa An'a. De micutiu il dadura parintii la scól'a unгурésca din satulu vecinu, Sabadulu de câmpía, dar neplacându-i limb'a unгурésca fura nevoiti a-lu aduce acasa in scól'a satésca din Siamsiudu. Invetiaturile sí le-a urmatu mai departe in Osiorheiu sí Clusiu sí le gatá in Bistritia, la anulu 1772, asia dara cându fù de 18 ani. In anulu urmatoriu (1773) veni cá profesoru in Blasiu (la retorica sí poetica) unde petrecù numai unu anu, càci la 1774 se calugari sí il trimise episcopulu Gregoriu Maioru la Rom'a, din-preuna cu Petru Maioru, in *Colegiulu de propaganda fide*, de unde se întórse numai la anulu 1779, dar atunci cá doctoru in filosofie sí teologie. Reintorcându-se din Rom'a statù unu anu in Vien'a, unde mai ascultá in scól'a St. Ana metodic'a sí catehetic'a, adeca invetià artea de a propune, de a predá sí altor'a cunoscintiele cari le aveá, càci elu bine vedeá, cà metod'a face pe profesoru, sí cà fàra metoda dascalulu ori profesorulu e mortu cu viéti'a in senu, chiaru de ar fí celu mai invetiatu din moritori. Pilda a datu prin acést'a ómeniloru cari voru a fí dascali, profesori, directori sí inspectori scolastici, cá mai intâiu se invetie metodele, apoi se-si caute astu-feliu de slujbe; oh! de l'ar' intielege ómenii barem acum dupa 105 de ani! Pe Sincai -lu aflámu deci mai intâiu, din Românie de din cóce, ocu-

*) Aronu Pumnulu in lepturariulu seu Tom. IV pag. 31 dice cà s'a nascutu la 28 Fauru 1753, ér Ar. Densiusianu in Istori'a literaturii române pag. 190 dice cà la 1754.

pându-se cu sciintiele pedagogice, fără de cari, scóle bune nu se potu. In Vien'a se întâlne Georgiu Sincai cu Samuilu Miculu, care, precum vedusem in Cartea a VI-a, erá prefectu de studii in colegiulu Pazmanianu; ambii lucrara aci sí publicara la anulu 1780 cartea numita: *Elementa linguae Daco-Romanae*. Dupa unu anu petrecutu in Vien'a cu studiele metodice, veni la Blasiu cá directoru a scóleloru române greco-catolice din Transilvani'a, unde petrecu chiar 12 ani, Aci fu omulu in adeveru la loculu seu; lucrà mai multe càrti scolastece sí infintia vre-o 300, di trei sute de scóle! Dar' bine se punemu séma cându? intre ce impregiuràri infintia elu atâta potopu de scóle? Ne prinde mirare déca ne gândimu cá chiar' in timpulu unei rescóle din celea mai cumplite, in timpulu revolutiunei lui Horia sí numai decátu dupa innadusirea aceleia, in timpii cei mai rei, fù elu in stare a fundá atâtea scóle chiar românesci; scóle la poporulu celu mai asupritu in tiéra, la poporulu sclavu in pamântulu seu strebunu; trei sute de scóle fù in stare se infintieze Georgiu Sincai indata dupa retragerea episcopulu *Grigorie Maioru* care, stându in Blasiu cá episcopu diece ani, infintia unu fondu din care se se procure pânea necesara pentru doue sute elevi, ce voru invetiá in Blasiu, sí care (Episcopulu *Grigorie Maioru*) la retragerea s'a díse càtra clerulu adunatu: „N'am pregetatu a esí afara la vederea patimiloru vóstre a primí pe ulitie, pe dealuri, pe vâi, in frigu sí zàdufu instantiele vóstre, a ve ascultá plângerile vóstre; a vestí cu Isai'a proroculu seraciloru mângaiere, a vindecá pre cei șdroboti la inima, a propovedí robitiloru iertare sí orbiloru vedere, n'am incetatu cu cuvântulu sí cu lucrulu a me luptá pentru voi, acum cu unii din afara, acum cu altii din launtru, intr'atâta încátu acum am slabitu sí unulu cu atâția nu mai pote biruí. Cá nu cum-va inse acést'a corabia de atâtea vânturi dinainte sí dinapoi aieptata sí de valuri batuta, sub ocârmuirea mea se se cufunde . . . iéta, me jertfescu sí vremea despartirei mele s'a apropiatu . . . Dómne, Dómne cauta din ceriu sí vedi sí intaresce vii'a acést'a sí o sporesce, pre care a zídít'o drépt'a ta!“ In acestu moméntu de adénca dorere se ridica in numele clerulu protopopulu Danila din Catin'a sí díce càtra Episcopu: „Unde te duci prea milostive Dómne? Cui ne lasi? Cum te ai induratu a te despartí de atât'a neamu sí preotie sfânta, de unu cleru cá acest'a, cu atât'a multime de poporu impodobitu, *vedi acum circumstantiele dâleloru acestor'a câtu de grele suntu*, vedi fratii sí fiii tei, cum stau cu ochii plini de lacrâmi, se uita sí suspina

la a loru de càtra Escelenti'a ta despartire, — pe cine vom aveá noi acum dara in scárbele nóstre mângaiere? *).

Georgiu Sincai isbuti in astfeliu de timpi, a fundá 300 de scóle, cá se scóta pe neamulu românescu din robie sf prostie, sf se-lu puna pe picioarele lui — dupa cum dcea sf Gregoriu Maioru in cânteculu seu, cându se aflá in temniti'a din Muncaciu, sf care versu -lu reproducemu mai la vale din „*Trandafiri sf Viorele*“, poesii poporale de subscrisulu, pag. 28—29.

Sincai erá calugáru, dar la 1784 s'a lasatu de calugaría dîcându, cà numai pentru a poteá merge la Rom'a o intratu in calugaría. Episcopulu Bobu, care urmá dupa retragerea lui Grigorie Maioru in episcopía, voindu a introduce in biserica innoiri latine, aflá opositiune in cei luminati cá Miculu, Sincai sf Petru Maioru. Sincai fû acusat de revolutionariu si la 11 Septembrie 1794 scosu din directoratu sf aruncatu in temnitile din Aiudu, unde petrecu unu anu de dîle chinuri de martiru. Dar aflându-se nevinovatu, fû eliberatu fàra de a-si fi pierdutu cãtusi de pucinu védi'a sf meritulu celu mare, ce-lu aveá, sf astufeliu in Augustu 1795 se aflá ér' liberu in Blasiu, in acelu Blasiu, de unde cu unu anu mai inainte îl dusera in inchisóre, sf de unde mai inainte, in decursu de 12 ani fundá atâtea scóle. De buna séma cà inimicii lui cugetara, cându îl acusara: „Acestu omu face minuni, pre lãnga elu noi suntemu nimicuri, deci: hai in temniti'a cu elu! La 1796 merse la Vien'a sf se plãnse la Curte, dar fàra resultatu.

Acum, parasitu de toti, merge la comitele Daniil Vaş din Tiég'a, unde traesce ca instructoru privatu la pruncii aceluia.

La 1803 merse sf de ací, sf-lu aflãmu acumu la amiculu seu Samuilu Vulcanu dela Oradea mare, acum la Pest'a lucrãndu cu Samuilu Miculu. In anii 1807—8 a fostu scurtu timpu censoru sf corectoru alu cãrtiloru din Pest'a.

Pe la anulu 1812 veni in Transilvani'a se-si supuna Cronic'a la censura. Abatãndu-se prin Blasiu cu desagii in spate, in cari si- portá Cronic'a, se puse la umbr'a unei salci, unde aflându-lu elevii din seminaru esiti la preãmbare -lu intrebara: „Pentru-ce porti atãta sarcina in spate?“

— „Acest'a e fétulu meu, respunse Sincai, in care voiu fi preamãritu dupa mórte; deca nu mi-a fostu rusíne a-lu face, de ce se-mi fie rusíne a-lu portá?“

*) vedi Nic. Densusianu Istori'a Revolutiunei lui Horia pag. 77 dupa Moldovanu I. M. Acte sinodali Tom. I. 116 et seq.

Sî sciti ce rezultat u i-a datu censorulu unguru dupa-ce i-a cetitu Cronic'a? Éta: „*Oper'a e demna de focu, ér autoriulu de furci!*“ Unu altu censoru din Clusiu, Martonfi, inchià reportulu seu asupr'a Croniceii cu vorbele din Juvenalu: *An de aliquid brevibus Gyaris et carcere dignum!* = óre póte fi ceva mai demnu de Siberi'a? amu dîce noi adi (nota lui Ar. Dens pag. 192 Istori'a limb. sî lit. rom.).

La 1814 se dîce cà a fostu éراسi in Blasiu sî constrinsu de lips'a in carea se aflá cercà a se impacá cu episcopulu Bobu cà se fia primitu éراسi in mánastire, dar Bobu a remasu cu inim'a impietrita, de sî vedeá in cea mai mare lipsa pe barbatulu care scrisese Cronic'a Romániloru, sî care o purtá acum in desagi cá pe unica avere.

Atunci plecà din Blasiu plinu de mánhire, plecà din acelu Blasiu unde compuse elu multe càrti de scóla sî de unde — cum amu mai dfsu — infiintiase atátea scóle; elu singuru trebui se iéasa golu sî flamându din acelu Blasiu, care saturá multíme mare de lipsiti; numai elu nu fû vrednicu se se sature din farimaturile ce cadeá delá més'a celoru mai norocosi, numai elu, oh! numai Sincái nu aflá adapostu nicairi, pare cà elu ar fi fostu Jidovulu retacitoriu care nu voi se dee apa Mantuitoriului cându suiá pre Golgot'a. Numai elu nu capatá o mica farimatura de pâne in Blasiulu celu atátu de avutu in bucate, încátu nefiindui hambarele de ajunsu, le bagá in gropi sapate in pamêntu; oh, numai Sincái trebue se mérga flamându delá cea mai avuta curte romanésca. Sî nu se mai iutórse in Blasiu, ba 'si pierdù sî urm'a, se vede cà-i erá rusne se mai colinde pe la prietinií sî neamulu lui ci se pierdù prin Ungari'a câtu nime nu-i mai audí de nume; pâna in 1868 nu se sciá nici locul unde a muritu. Atunci inse s'a descoperitu, cà Sincái a muritu la 2 Novembre 1816 la satulu Sinea lângá Casiovi'a, in Ungaria, departe de aceia pe cari atát'a i-a iubit, încátu sî viitoriulu si la máncatu pentru ei; elu a pribejitu seraculu, in larga lume, lipsitu, flamându, golu, sateosu, suferindu geru sî zádufu, dar unu minutu nu a gânditu reu in potriua neamului, pe care atáta -lu iubiá; odata in viati'a lui nu a facutu ceva in contra neamului seu apesatu, ci a suferitu scriendu cartea neamului sî a scris'o suferindu. . . .

Sincái este unulu din cei mai geniali scriitori ai epoceii de reascere. Sî elu este cu atát'a mai mare cu câtu a avutu a se luptá cu celea mai mari neajunsuri Inchipusca-si ori sî cine: se

invetie cineva carte, dar multa carte cá Sincai, apoi se lucre in tóta viet'a pentru neamulu seu, ér in urma se móra pe ulitie pe sub garduri! Oh! Lume, lume, esti desiérta . . . cá sí pung'a mea cea sparta!

Oper'a cea mai insemnata a lui Sincai este *Cronic'a Româniloru* tiparita intréga la anulu 1853 in Jasi de cátra Grigore Ghica sub ingrijirea lui Laurianu *). *Cronic'a* acést'a cuprinde intêmplarile in ordine cronologica, urmându anu de anu dela anulu 86 d. Ch. pâna la 1739, adeca in restimpu de 1653 ani. Cu tóte acestea (dupa cum bine dîce d-lu Aronu Densiusianu in *Ist. limbei si literaturii române* la pag. 192) tîne contu de spiritulu pragmaticu, adurmecându cauzele intêmplariloru sí judecându urmârile. Elu face intrebuintiarea cea mai vasta (larga) sí mai variata de fóntâne, dar totu odata sí rigurósa, confrontându diversii scriitori. Elu prin petrunderea cea adânce arunca o lumina neasceptata in caosulu de evenimente petrecute in aceste tieri. Despre pregatirile lui celea mari pentru acést'a opera ne potemu face o idea numai déca vomu scí cá studiele lui pregatitórie zacu in 30 volume in bibliotec'a episcopala dela Oradea mare. Sincai fú celu din tâiu care se inaltia sí puse in lucrare ide'a pentru o „*Istoria a toturoru Româniloru*“, pentru-cá elu omu cu vederi de vulturu, nu poteá se crédia decátu in unirea istoriei sí a vietiei toturoru Romaniloru. *Cronic'a* lui Sincai e cea mai voluminósa, mai completa sí mai seriósa opera in literatur'a româna. Ori din care punctu de vedere vomu judecá acésta opera a nemoritoriului Sincai, vomu trebui se recunoscemu, cá elu nu este numai unu eruditu profundu, dar este unu adevratu creatoriu. Elu introduce seriositatea studiului sí o patrundiatória critica ce lipseá cu totulu pan'aci. Puternicu sí variatu cum erá geniulu lui Sincai, este sí limb'a lui: simpla sí naturala, dar scurta, indrasnétia sí vigurósa. Afara de celea amintite pâna aci elu a mai scrisu;

1. *Responsu la critic'a lui I, Eder asupr'a memoriului din 1791* (in care memorialu României ardeleni cerura dela Imperatulu sí diet'a tierii recunoscerea egalitatiei drepturiloru loru) din care responsu urmà dusmania intre cei doi literati pâna traيرا. Acestu responsu fú scrisu in limb'a latina sí e inca nepublicatu. 2. *Unu vocabulariu* despre numirile de minerale, plante sí animale, latinesce, nepublicatu; 3. *Istori'a naturei* seau a firei, românesce, nepublicata;

*) óre cum a ajunsu acolo?

4. *Epistóla către capitanulu Lipsky*, latinesce, cum se scrie numele topografice cu litere latine; 5. *Elegia latinésca*, in care -si descrie viéti'a; 6. *Gramatica latina*, regulele românesce; 7. *Gramatic'a limbii române* din preuna cu Samuilu Miculu s. a.; dîcu sî altele, că de siguru mai scris'a sî afara de celea insîrate aci, dupa Istori'a limbii sî literaturii române a d-lui Aronu Densusianu, d. e. chiar' sî eu am unu opu de aritmetica lucratu de elu sub numele de:

Indreptare către Aritmética, întâia parte, Alcatuita, sî intocmita pentru folosulu, sî procopséla tuturoru Scóleloru Normălesci a' Némului Românescu de *Georgie Sincai* din *Sinca* Directorulu sî Chatehetul numitelor Scoale, etc. In Blasiu. Cu tipariulu Seminariului 1785.

Din aceste pe scurtu insîrate pôte vedé totu omulu, că Georgiu Sincai in adeveru uriasiu a fostu cu duhulu, cu mintea, că sî Samuilu Miculu despre care vorbirămu in cartea aVI, căci lucruri uriesiesci a sevêrsftu pe câmpulu luminarei neamului, numai cătu neamulu nostru celu mai nerecunoscatoriu a fostu fatia de elu. Oh, sî déca elu nu ni ar fi scrisu cronic'a, cine altulu ni o ar fi scrisu? déca nu ar fi infintiatu elu trei sute de scóle, cine ar fi cutezatu a le infintiá in acele dfile multu amare, in vremile lui Horia? Sî de nu aveámu nici scolutiile infintiate de Sincai cu cătu amu fi sî mai indarèptulu altoru neamuri, decum suntemu?

Nimicu se nu mai fi lucratu in viéti'a lui, numai Cronic'a sî fundarea scóleloru despre care e vorba, ba numai una din aceste dóue mari fapte se fi indeplinitu — precum indeplinit'au inca alte mai multe — sî inca cu dreptu cuvêntu se poteá numi uriasiu in fapte; dar elu căte a mai sevârsitu — sî respata? . . . Dute, mergi golu, flamêndu, seteosu cu desagii plini cu sórtea neamului de-a umèru . . . mergi sî mori pe sub garduri in locu strainu, in tíera streina! Neamulu, caruia i dadù cea mai scumpa comóra, Cronic'a, acelu neamu nu-i dadù unu bulgàru de mamaliga, ba nu-lu lasà nici se se adapostésca intr'o mánastire! Vai, neamulu meu românescu! cându audi scumpulu nume alui Sincai descoperiti capulu sî te róga bunului D-dieu pentru cei ce l'au neindreptatftu pâna erá inca víu, sî te invétia odata a cunosce sî pretui pre adeveratii tei binevoitori pâna suntu inca vii, căci prin ace'a le lungesci numerulu dfileloru, că mai multu se pota lucrá pentru fericirea Ta; ér pre binefacatorii Tei mutati de aci nu-i dá uitarei, Tu **Tine minte!** ci povêstesc faptele loru copiiloru sî nepotfloru Tei; nu uitá pre celu ce a purtatu sorteia ta de a umeru intr'o parechia de desagi, aduti aminte de nemoritoriulu Georgiu Sincai. J. P. R.

Versulu lui Gregoriu Maioru.

Plóua, plóua, iérb'a cresce,	Cá iérb'a de boi betrâni,
Muntele 'nverdiesce	Sî-su mâncatu sî de ai miei
Sî alu meu doru nu mai sosesce	Cá iérb'a de mielusiei.
Nice se ivesce.	Dar' mil'a streinului
Florici'a floriloru	Cá sî umbr'a spinului
Sî mie mi-e doru	Cându gândesci cà te umbresci,
De unu frate, de departe,	Mai tare te dogoresci!
Din streinatate.	Vai ce focu, sî ce mai para
Unde sunteti fratii miei,	Cà m'au scosu din a mea tíera
Voi preotii miei?	Sî m'au dusu sî la robie
Unde sunteti fiii miei?	Cá nime de min' se scíe!
Voi díecii miei?	In temnitia, în pamêntu,
Unde esci poporul meu	Se nu mai vediu bóre de vêntu,
Sî alu lui D.díeu?	In temnitia, în prinsóre,
Cà voi, pre min' m'ati lasatu	Se nu mai vediu radia de sóre!
Bá m'ati sî uitatu,	Plóua, plóua prin copaci,
Dar' domnulu nu m'a lasatu	Maioru e robu la Muncaciú.
Ci m'a mângaiatu	Pentru neamulu românescu
Câci pentru alu meu pecatu	Eu aicea-'mi robescu,
N'amu fostu vinovatu!	C' amu vrutu se-lu scotu din robíe,
Ocolitu-su de dusímáni	Din a lui prostía,
Cá rfulu de bolovani,	Sî amu vrutu se-lu punu pre petióre
Vai, mâncatu-su de streini	Anim'a me dóre!

Sfirsitul unui rege*).

A fostu odata, cá nici odata! . . .

A fostu o tíera stapânita de unu craiu mândru, cá toti craii sî imperatii cei din povesti, care — ce e dreptu — era cam pripitu sî aspru in fire, dar avea o inima buna sî o mâna darnica, fórté darnica. Iubea sciintiele sî artele frumóse, pentru cari a sî cheltuitu elu sume mari, mai mari de-câtu ce faceau venitele sale anuale. S'a fostu bagatu omulu in datorii, sî voiá se se mai bage! Au prinsu inse de veste mai marii tíerei, cà trebile craiului nu mergu bine asia cum mergu, sî punându-se in contielegere cu doftori iscusiti sî de renume, silabisara la olalta din fati'a craiului cà acest'a nu ar fí cáim in tóta firea, sî prin urmare nu póte se mai stapânésca tíer'a. L'au alungatu dara de pre tron, spunându-i apriatu cà pentru-ce, — sî denumira pre unu unchiu alu seu de carmutoriu alu tíerei pâna la insenatosiarea regelui! Cându i s'au spusu tóte aceste regelui, bietulu omu ci-cà ar fí disu: „cà mi-ati luatú tronulu domnescu nu me dóre, — (craiulu sî asia prea putínu se ocupá

*) Din Gazet'a Poporului. numerulu 24 a. c.

cu trebile tíerei) dar ca me faceti sí me declarati de nebunu, e o rusine pre care eu nu o potu suportá!“ Sí nici nu a suportat'o bietulu rege! In 9 Juniu l'au detronatu, sí in 13 Juniu, in díu'a de Rusale, s'a aruncatu nefericitulu omu in laculu *Staremborg*, de lângá castelulu *Berg*, unde sí-a curmatu viéti'a! — — —

Suna cá o poveste, — sí totusi nu e poveste, ci e întêmplare petrecuta aevea! Regele Bavariei, *Ludovicu* alu II-lea e nefericitulu craiu, care a avutu unu sfirsitu atátu de gelnicu, sí cu care se ocupa inca sí astadi, — dupa patru septemâni — lumea intréga! — —

Vomu povestí mai la vale cum a decursu gelnic'a întêmplare, er' aici, la loculú acest'a, voimu se scótemu invetiatura sí din acést'a catastrofa, — pentru-cà nu este patienia din care se nu póta invetiá omulu câte cev'a, — sí noi suntemu de ace'a parere, cà e multu mai bine a invetiá din patienile altor'a, decâtu din a le nóstre proprii! —

Nu vomu esaminá, cà óre cu adeveratu fost'a seau n'a fostu nebunu nefericitulu rege, pentru-cà precum in tóte lucrurile, asiá sí aci suntu dovedi sí pentru sí contra, — ci vomu se estragemu in cuvinte putíne nefericirile, prin care a trecutu acést'a jertfa omenésca.

Ce a facutu regele *Ludovicu*? A cheltuitu multu, fórté multu; mai multu decâtu ce avé. Urmarea acestei necumpêtari a fostu, cà regele s'a inglodatu in datorii. Datoriile nu le-a mai potutu platí, pentru-ce apoi sí-a perdutu tronulu, — ér' perdíndu tronulu, ce are atâta a însemná, câtu a perde totu — nu i-a mai trebuitu nici viétiá, ci sênguru sí-a curmat-o! — —

E trista întemplantare, dóra unica in felulu seu, cá unu rege se se sinucida in vreme de pace, — dar' apoi, déca facemu deosebire între *Ludovicu II*, regele, sí între *Ludovicu II*, omulu, pentru-cà omu a fostu sí dênsulu, — atunci datori suntemu a constatá, cà lucruri de aceste s'au mai întêmplatu, sí se întempla in tóta díu'a cu gramada. Tráimu in dilele vanitatii góle! Ne place — toturor'a — a aretá lumei cà suntemu mai multu decâtu ace'a ce in fapta suntemu! Cheltuimu mai multu decâtu ce avemu; facemu datorii pre care nu le potemu platí; ne perdemu apoi oficiulu sí omeni'a, sí in sfirsitu, tragemu câte unu glontiu prin céfa ori prin inima! Procesu scurtu! Intocmai precumu a facut-o sí regele! —

Ból'a de care a fostu bântuitu nefericitulu rege, o avemu dara sí noi, toti, sí lucru siodu, nóue nu ne pica aminte a ne numí unulu pre altulu de nebuni! — *Ludovicu* regele a ziditu casteluri peste

casteluri, adevăratu că tóte de o frumsetia admirabila, dar — pre datorii! — Stapânirea tíerei nóstre spre pilda, zidesce căli ferate, palaturi pentru domnii ministrii, palatu pentru diet'a tierii, scóle de statu și comunale pentru respândirea limbei ungueresci printre nationalitatile nemagiare, — tóte lucruri frumóse, dar — pre datorii! Și óre noi, sênguraticii suntemu mai buni? Casuti'a mica dar curata, mostenita dela parinti, nu ni e destulu de eleganta cá se potemu ospetá in ea pre domnulu notariu, preotu, seau chiar' pre domnulu solgabireu: ci o spargemu și zidimu alt'a, mai mare, cu mai multe chilii și cu incuieitori de arama, dar — pre datorii! Și totu asia am poté lungí vorb'a cu exemplele, pâna in de séra! Și óre pentru ce se facu tóte acestea? Pentru de a aruncá lumei pravu in ochi! — Vedi bine, că déca vá vení unu omu dein tíera straina in tíer'a nóstra, și vá vedé atâtea căli ferate, și atâtea palaturi domnesci in capital'a tieriei: vá duce veste in tíer'a sa, că dómne câtu de avuta și de fericita e tíer'a nóstra! Pâna ce, déca i s'ar poté pune in-naintea ochiloru numai pre unu momentu cartea cea négra a datoriiiloru tíerei, s'ar ingrozí de ele bietulu calatoriu, și desteptatu din visu ar' strigá: fumu, fumu, numai fumu! — Seau déca trece unu calatoriu din satu strainu pre lângă cas'a mea, și o vede a fí atátu de eleganta, cu jalusii, cu acoperemântu de piétra, cu podrumu etc. etc. nesmintitu că vá dice: dómne avutu omu trebuie se fie stapânulu casei acesteia, și fericita viétia o se mai duca! Pâna ce déca sí-ar luá ostenéla și indrasnéla a-mi esaminá cartea fonduala, s'ar minuná de atât'a intabulatia! Vá se dica numai fumu: — —

Dieu de-i bine că se intêmpla asiá cum se intêmpla, de cheltuimu adeca mai multu decâtu ce ne biruescu umerii, — pentru-cá datoriiile facu grija, ear grijile sguduescu mintea omului, i turbura crerii, — cându apoi omulu usioru póte face câte unu pasiu nesocotitu, a buna-óra cum l'a facutu și regele Ludovicu! Nu e bine; dar' pentru ace'a zêdarnica e ori ce dorintia, seau predicatia, rostita cu scopu de a indreptá lumea, pentru-cá precumu nu s'a ziditu lumea acést'a, — astfelu dupa cum e ea astadí, — in o dí dóua, — asia nu se póte nici indreptá in o dí dóua! De mii de ani stau nestramutate legile naturei, — și totu nestramutate voru mai stá acele mii și mii de ani! Singuru omulu a facutu abatere dela aceste legi, dar' numai pentru ace'a, cá se se póta convinge adí mâne, cá și elu, trebuie se se supuna legiloru naturei, care e poruncitóre și preste elu — ér' de felu nu e supusa lui, dupa cum sí-o inchipuesce elu! — — Dar' pâna ce vá ajunge omulu la convingerea acést'a, voru mai

trece multi nenumerati ani! Noi cei din dfilele negre de astăzi nu vom mai ajunge vremea ace'a! — Noi dara se urmarim cu bagare de séma patienile altor'a, și se invetiamu din ele, numai un'a, a nu dá adeca in urm'a loru! Se invetiamu prin urmare și din nefericirea regelui bavarezu, a nu face datorii, a nu esí cu cumpetulu prea din cale afara, căci omulu e omu, și poticesce usioru, dupa cumu se vede — chiar' și atunci, cându fruntea lui e incoronata cu corona domnésca! — —

Draguti'a Pinteí.

(balada).

Striga Pinteá dintre lunci,	'Nvelueti mân'a-'n chindeu
Dintre lunci din vâi adânci,	Și ti-o бага-'n sinulu meu
Nime-n lume n'audiá	Și scóte sierpe balauru
Numai singuru maica-sa:	Taica, cu capulu de auru
— Ce-mi strigi Pinteo, ce-mi strigi	Cà cu gur'a ânim'a-mi suge,
	draga? Cu cód'a mijlocu-'mi frânge!
Ori opincuti'a ti-ai ruptu,	Taicas'o din graiu graiá:
Ori boii tí i-ai pierdutu	Decâtu Pinte-o fara-o mâna
Ori merindea ti-ai gatatu,	Mai bin' Pinteo fara tine
Pinteo, ce tí s'a 'ntemplatu?	Dar' te du la soru-ta,
Éra elu din graiu graiá:	Dar' de-o fí ea mai milósa!
Maica, maiculean'a mea!	— Sora, sora, drag'a mea,
Nici opinc'a nu mi-amu ruptu,	'Nvelueti mân'a-'n chindeu
Nici boii nu i-amu pierdutu	Și ti-o бага-'n sinulu meu
Nici merindea n'am sfârsitu	Și scóte sierpe balauru
Ci am smintitu și-am adormitu	Soro, cu capulu de auru!
Sub unu pomu mare, 'nfloritu;	— Decâtu, frate, fara-o mâna
Cându vântulu mi-lu clatiná,	Mai bin' frate fara tine,
Pomulu mi se scuturá,	Dar' dute la mândr'a ta
Florile me 'npresorá,	Dar' de-o fí ea mai milósa!
Și unu sierpe mare balauru,	— Mândro, mândrulén'a mea
Maica, cu capulu de auru,	'Nvalueti mân'a-'n chindeu
S'o bagatu, cându dormiamu eu,	Și ti-o бага-'n sinulu meu
Cu cód'a mijlocu-'mi frânge,	Și scóte sierpe balauru,
Cu gur'a anim'a-'mi suge!	Mândro, cu capulu de auru!
'Nvelueti mân'a-'n chindeu	Nici vorb'a nu o-a gatatu,
Și ti-o бага-'n sinulu meu	Mân'a în sinu și o-a bagatu,
Și scóte sierpe balauru,	Și a scosu unu brâu de auru
Maica, cu capulu de auru!	Lungu și greu cá unu balauru.
Maic'a din gura graiá:	— Mândra mândrulén'a mea,
Decâtu, Pinteo, fara-o mâna,	Incinge-lu dominec'a
Mai bin' Pinte-o fara tine;	In ciuda la soru-mea,
Dar te du la tatalu teu	Și-lu incinge-'n serbatori
Dar' de-o fí elu mai milosu!	Totu in ciuda la némuri!
— Tata, tata, dragutiú tata,	

Deosebite mijlóce prin care se potu prevedea schimbările vremii.

Nime nu are mai mare interesu de a face bagări de séma asupr'a schimbarei timpului, decâtu plugariulu, vieriulu și gradinariulu. Prin acestea ei ar' potea se-si reguleze lucrarea pamentului, grabindu-o seau întârziindu-o dupa trebuintia, și ar' luá mesurile ca se se apere seau se se folosésca de schimbările timpului ce v'a vedea că se apropià.

S'ar' poté dice cu incredintiare, că o asemenea scientia ar' adauge producturile pamântului; și déca este adevératu că cei mai multi tierani deosebescu prin a loru insasi esperintia și scientia de a prevedea schimbarea timpului in loculu unde traescu, nu este indoéla despre neaparata trebuintia, ce au lucratorii de pamântu, de a-si câsciga cunoscintiele celea folositoare cari s'au scrisu din spusa omeniloru patiti, omeniloru cu esperintie, și de a se îndreptá dupa ele.

a) De pre sóre potemu cunósce:

1. *Semne de vântu:* Sórele resare intunecosu și se ridica rosii infocatu; cerculu (cércânulu) lui se pare fórte mare, la médianópte se arata ceriulu rosii, sórele remâne cu fatia rosia ca sângele, are unulu seau mai multe cercuri intunecóse, seau nescé vârgi rosii; se arata că și cum ar' fi umflatu seau gavanatu. Cându sórele se vede ca și cum ar' fi impartitu in dóue, seau cându se vede cu cercânu, atunci este semnu de *o mare vijelie*.

2. *Semnu de plóia:* Sórele este intunecosu cá și cum ar' fi innecatu in apa, resare rosii și cu vârgi negre amestecate prin radiiele lui; dedesubtulu sórelui este unu noru grosu, impregiurulu lui ceriulu despre resaritu e rosii. Ploile ce cadu de odata cu repediune nu tînu multu; éra cându ceriulu se incarca câte puțin și sórele, lun'a, seau stelele se intuneca din ce in ce mai tare, plóia tîne mai totu de a una siese ciasuri; altcumu proverbiulu dice: óspele ce-ti vine deminéti și joculu babeloru nu stà tota diua; dar' de cumva totusi stà atunci se scii că sta trei díle.

3. *Semne de timpu frumosu:* Sórele resare limpede dupa ce ceriulu a fostu seninu in nópte trecuta; norii ce incungiura sórele la resarirea lui mergu spre apusu; seau că sórele are unu cercânu care de se v'a intinde de o potriua in tóte partile, atunci se poté ascepta unu timpu frumosu statornicu; sórele scapata in nori rosii de unde dical'a poporului: „sér'a rosia și diminéti'a senina vestescu dí frumósa“.

b) *De pre luna potemu cunoște:*

1. *Semne de vântu:* cându lun'a se arata fórte mare; are o fatia roșicata; coltiurile ei suntu ascutite și negriciose; este incungiurata de unu cearcânu limpede și roșicatu. Deca cearcânulu este indoitu seau ruptu este semnu de vijelie. Cându se pune luna nouă este de multe ori vântu.

2. *Semne de plóia:* cându rotogolulu lunei este intunecosu, coltiurile suntu timpite. Cerculu impregiurulu lunei insotitu cu vântu despre médiadî veștesce plóia pentru diu'a urmatoria. Cându vântulu este despre médiadî și lun'a nu se arata pâna la a patr'a nópte, atunci e semnu că v'a fi ploia multa in dñele acelei luni.

3. *Semne de timpu frumosu:* cându petele lunei se vedu bine și unu cercu stralucitoriu o incungiura cându este plina; deca coltiurile ei suntu ascutite in a patr'a dî insemnéza timpu frumosu pâna la luna plina. Rotogolulu ei luciosu trei dñe dupa schimbarea lunei, și dupa ce se implinesce, insemnéza totu de a una timpu frumosu. Dupa fiesce care luna nouă și luna plina este de malte ori ploia urmata de timpu frumosu.

c) *Alte semne:*

Din privirea noriloru, semne de vântu: cându norii mergu incetu, se ivescu de odata spre média dî seau spre apusu, suntu rosii mai alesu diminéti'a. O bura de ploia dupa unu vântu mare este semnu, că furtuna incetéza de unde a remasu dicala că: „ploia merunta dobóra unu vântu mare“.

Semne de plóia: Celea mai neinsielátore semne pentru de a cunoște schimbarea timpului suntu norii. Cu tóte că ei se schimba repede, noi vomu areta semnele ce se potu luá dela infaciosiarea loru. Déca timpulu fiendu norosu, bate vântulu, trebuie se urmeze plóie. Norii inca suntu semnu de plóia, cându se aduna și se gramDESCU unulu pre altulu de sémâna cu muntii, cu deosebire cându vin de catra médiadî, ori că-si schimba amblarea. Cându suntu multi nori séra intre media nópte și resaritu, cându suntu negrii și vin de catra resaritu, atunci e semnu că preste nópte v'a plou'a; deca norii vin' dela apusu, atunci v'a ploua a doua dî; cându sémena cu nesce floce de lâna insemnéza că v'a plou'a preste dóue trei dñe.

Déca plói'a incepe unu ciasu seau dóue in ainte de resarirea sórelui, se póte socoti că la amiadi va fi timpu frumosu; éra déca plói'a incepe la unu ciasu seau dóue dupa resarirea sórelui, de comunu tine ace'a ploia tóta diu'a.

Semne de timpu frumosu: In apunerea sórelui norii se arata auriti, seau sórele fiendu inca de asupr'a orisonului, norii se vedu pre ceriu risipiti ca nesce bulgàri mici.

Semne de ceatia. Semne de plóia: Cându ceati'a se trage la vêrfurile inaltîmiloru, este semnu că v'a plou'a o dî seau dóue; deca pre tempu secetosu ceati'a se inaltia mai multu decâtu de obiceiiu, v'a urm'a in data plóia.

Semne de timpu frumosu: Déca ceati'a se risipesce seau se pare a se scobori indata dupa plói'a; déca dupa scapatate seau in ainte de resarirea sórelui se ridica de pre ape sî de pre livedi o ceatia albiciósa, este semnu că a dou'a dî v'a fi caldu sî timpu frumosu. Asudarea geamuriloru (ochii ferestriloru) pre din launtru éراسي este semnu de timpu frumosu pentru diua ace'a. *Sî unele animale ne spunu schimbarea vremei.*

Sî éta de-ce: Aerulu petrunde mai in totu trupulu paseriloru, pentru ca asia li-su organele resufàrei; deci nu e mirare déca paserile se areta mái semtítóre la schimbarile sî inriurintiele atmosferice decâtu cele alalte animale. Dela dinsele iau semne de schimbarea timpului caletorii pre mare, vênatorii, pastorii sî toti aceia câti suntu detori a-si petrece viéti'a afara sub ceriulu liberu. asupr'a apei, vestescu vijelie.

Semne de vântu: Paserile apatice (de apa) se aduna pre tiermuri sî se arata neliniscite, mai alesu diminéti'a; *ratiele facu unu talàlàu câtu le ie gura*; corbii fâlfaescu repede in aeru seau pre tiermuri. Paserile de mare seau de ape statatóre, cându fâlfaescu adesea

Semne de incetarea vântului: Esfrea cârtitiloru (soboliloru) din mosinóie; ciripirea paseriloru; ivirea pestiloru celoru mari in fati'a apei.

Semne de plóia: Paserile apatice fugu de apa sî se ducu la uscatu; gâscele sî ratiele (cu deosebire celea de casa) se baga in apa, facu multa miscare sî gâlagaia; corbii sî ciórele se aduna sî se departu repede; rëndunelele sbóra aprópe de pamêntu; porumbii nu esu din lacasiulu loru; gainile sî vrabiile se tavàlescu in tierfna sî batu din aripi; peunulu sî buh'a striga nóptea mai desu decâtu le este obiceiulu; boii-sî largescu nàrile, se intorcu spre miédia-dî se culca sî se lingu; caii nechiaza tare sî batu din pecióre; oile sî caprele saru sî se batu; pisicile -sî spala labele sî urechile; câni râcaescu in pamêntu cu iutíme; bróscele cânta desu; rimele iesu din pamêntu; painginii se tragu in coltiuri; muscele suntu mai superatóre; furnicile intra iute in lacasiurile loru, asemenea sî albinele; tintiarii sbêrnaescu mai multu decatu le este obicéiulu.

Semne de tempu frumosu: Rôndunelele sbóra fórte pre susu; turturele cânta incetu; paiangeni se areta prin aeru sí pre plante; torcu liniscitu sí-si intindu multa pânza.

Aretându acestea, am avutu de scopu se facemu pre cetitori bagatori de séma, se scie pre ce se redfímá, voindu a prevedea schimbarea timpului; dar' sí semnele acestea ne prevestescu timpul numai pre câteva dñle: sí numai din loculu, unde facurému bagarile de sema, potemu predñce schimbarea timpului. Singuru D-dieu le scie tote, càci Elu porta vremile, Elu scie de ce suntemu vrednici.

J. P. R.

Glume.

Sadesce advocati! Unu rege alu Franciei (Enricu alu 4-lé) pre-umblanduse prin gradina se intêlni cu gradinariulu seu, care-i dñse: Se duce minunea, Maestate, intr'unu stratu ori ce facu, ori ce sémânu, ori ce sadescu, nimicu nu-mi mai cresce, sí nu potu gâci pricina nici decâtu.!

Regele inse-i respunse: nu-ti mai sparge atâta capulu, sâdesce advocati, cà acelora le priesce ori sí unde!

Badea Petre: „Vecine Gavriila, de ce grabesci asia tare se insori pre Niculitia? Mai lasa-lu se holteiasca pâna v'a mai prinde la minte“.

„Hm“! vecine Gavriila, dñce Petru, hm! se-lu lasu pâna v'a mai prinde la minte? atunci nu se mai însóra in veci!

Unu betfivu, care din tineretie nu mai beuse apa, fiendu pre patulu mortiei ceru apa se bee.

— „Cum vei bé apa acumu, tu care nici de 30 ani nu vréi ai audí de nume?“

— „De! cându móre cineva trebuie se se impace cu dusmanii sei; asia mi-a spusu pop'a“!

Unu capitánu intrebà odata pre corporalulu seu, carele avea unu nasu rosíu din cauza multei beuturi ce bé: „de ce tí-e asia rosíu nasulu“? Dar corporalulu respunse: „Se vedi, dñe capitánu, elu rosiesce totu de auna, de câte ori graescu cu mai marii mei.“

Din betrâni.

Grelusiulu sí furnica*.

O amar sí necaz mie

Furnic'a priatína vie

Peru cu totu me stingu de fómé

N'am bucate nici póme

N'am nicairi mila

Abia-mi tragu viétia-n sila

Furnica asia dicea:

Mila mi de tine fiara

Spunându lucru dreptu afara

Mila mi sí me intristezu

Cându alu teu chin vediu

* din unu manuscrisu vechiu íl scrisu intoemai.

Grelusiulu asia dîce.

Plinu suntu eu de superare
Plinu de chinu de necazu mare
Vremea iernei frigurosa
Imi patrungu a mele osa
De frigu nu potu mere afara
Fomea de totu me omóra
Fieti mila o furnica
Jubita mea ibovnica
Rogu-me cu umilintia
O stradalnica furnica
Pre mine me miluesci
De morte me isbavesce
Cà tu esti o gazda mare
Intru câte-su pre sub sóre
Lacuesci in calda casa
Mâncare destula-'n mésa
De frigu nu te ingrigesci

Furnica asia dîce:

Mila mi de tine fieră
Spune-mi lucrulu dreptu afara
Mila mi e și nu pre tare
Cà tu esci unu câne mare
O zidire fórte slaba
Mânci mâncare numai 'n hiéb'a

Grelusiulu asia dîce:

Au nu suntu și eu zidire
Facutu de o domnedieire
De unu D.dieu cu tine
Ce me ocarasci pre mine?
Seracu suntu dá n'am ce face
Jocu dainu cum mie-mi place
Eu suntu blându și cu rabdare
Nimarui nu facu stricare.

Furnic'a asia dîce:

Ca esti flamându sciu prea bine
Necazulu siede cu tine

Cà eu in trecut'a véra
Esindu pre câmpu pre ogóra
Prin holde prin cucuruze
Aduceamu și gramadeamu
Și de iérna me gateamu
Dara tu gadina prósta
Nu gândeai numai de cósta
Nu esieai din cuibu afara
Gândeai cà vá fí totu véra
Alta nu gândeai nimic'a
Dóra rîdeai de furnica

Grelusiulu asia dîce:

O gresiesci draga furnica
Nu-su eu asiá de nimic'a
Și eu in trecuta véra
Esieamu pre câmpu, pre afara
Și de alt'a nu faceamu
Cu falcile nu taceam
Cântám cu a mea cântare
Totu pe dealuri și pe vale
Faceam mare desfatare
Fiesce carui caletoriu
Acum tu me lasi se moriu.

Furnic'a asia dîce:

Asta véra totu cântai
Acum ce se mânânci n'ai,
Jóca acum dec'ai cântatu
Cându erá-'n câmpu de lucratu
Cà eu nu ti-oi dá nimic'a
Bater'-ti crépe besic'a.

Grelusiulu asia dîce:

Trudésce-te și tu óme
Se nu piei iérn'a de fóme
Lucra vér'a te trudesce
Și de iérna te gatesce
Cá se nu dîca furnic'a
C'ai âmblatu vér'a-'n nimic'a!

Ce se lucre economulu in lun'a lui Iuliu?

Se-si aeriseze bucatele — cine le mai are. Se-si curatiésca și repareze bine siur'a și podurile. Se-si câstige seceratori din buna vreme, cà seceratululu e numai odata in anu și din lips'a de seceratori la tîmpu, avemu dauna in bucate. Acum e tîmpulu se se faca claponii. Se desfaca legaturile dela pomii oculati mai 'nainte; de altcum ocularea se póte continuá și acum. Sè adune seminti'a cópta dela unele legume de gradina. In tîmpu seketosu

trebuie se ude cu diligenția plantele, cari au încă de a crește, și se le plivescă, asemenea și pomii săditi în acestu anu. Stupii roiescu încă; se grigescă dreptu ace'a că se aiba umbra, cându e tare caldu și se le puna nada că se pōta lucră. Se tunda mieii. Se ude desu gramad'a de gunoiu cu zoiu și se-i puna câte unu stratu de pământu pe de asupra, că sōrele se nu-i traga puterea.

La caratul bucateloru de pre câmpu se puna pre scandura ori lēs'a carului rogojina, că se nu pice josu grăunțiile. Se adune cu diligenția grăunțiile, ce se scutura descarcându, căci fiindu celea mai frumoșe și mai cōpte, suntu fōrte bune de semintia. Se inblatēsca rāpiti'a și dupa-ce spicōșele s'au uscatu bine în clāi ori în stogu, se pote începe și cu imblatīrea loru. Se recomānda imblatītulu cu masina căci sē crutia multu tīmpu scumpu. Se continua caratul fēnului pāna-lu vedemu totu pusu bine. Dēca voesce se aiba mieii în Decembre și Ianuarie, acum trebuie se lase berbecii la acelea oi. De pre livedile cosite trebuie se imprascie musfīnoiele. Er' la pomii prea incarcati de pōme — ce în anulu acest'a raru se vā intemplā — trebuie se puna proptele că se nu se frānga crengile de greutatea pōmeloru. Se sape în giurulu pomiloru tineri. Se adune semintie de radichi, spinatu, cēpa, napi și vērdia și se semene radichi de iērna. Pentru trabuinti'a de tōmna se pōte semēnā salata, radichi și spinatu. Se întōrca pepenii și dēca e seceta se-i ude.

Dupa seceratul grāului se are miristea (miristīn'a) indata și se o semene cu mazarichie și cucuruzu desu pentru nutretiu la vite.

Necrologu.

† *Cosm'a Anc'a* directoru și invetiatoriu scolei normale din Naseudu nu mai e între noi, s'a mutat la locul celu vecinicu în 21 Juniu a. c. în anulu alu 55-lea alu vietiei, dupa ce functionā 38 ani ca invetiatoriu. Decāndu a fostu de 17 ani și pāna la ciasulu mortiei nu a lipsitu din scōla, dar' ace'a munca obositōre-lu și duse dintre noi în ainte de vreme. Jelitī-lu voi, cei vre-o 2000 și mai bine de elevi caror'a v'a datu creștere, jelesce-lu scumpulu meu poporu, cārui tu-i datu atātia barbati de frunte, tu poporul meu, pentru a carui luminare a lucratu pāna ce cruda morte i-a inchis ochii pre vecīa.

Fiei tierāna usiōra și memoria eterna, precumu eternu nescērsa v'a remānea acea în memoria elevului seu. . . . J. P. R.

De-ale betrāniloru.

Canicule senine insemnēza anu bunu. Fāra rōua în Juliu nu plōua. Ce nu stā bine în Juliu nu prospera în Septembrie. Dēca paiangenulu-si rupe pānz'a în dōue, vā plouā. Dēca lun'a plina are spre resaritu și amēdia-dī curte, vā urmā tīmpu serinu statornicu. Cāndu musfīnoiele de furnici suntu mai ridicate decātu de comunu, urmēza iērna grea.